

afgørende. Dette bearbejdes videre i *P. Nannestad, Reactive voting in danish general elections 1971-79, Århus University press, 1989.*

Den udbredte konsensus om at relativere krisebegrebet sættes i relief af ganske få kritiske røster og metodiske diskussioner af de fortrukne undersøgelsesmetoder, således *Johannes Andersen Ingen politisk krise i Danmark - forskning for systemet in: Grus nr. 29, 1989*, som er en diskussion af Elklit og Tonsgaard, To Folketingsvalg og svaret fra *Palle Svensson Om apologi og empiri in: Grus nr. 30, 1989. I Demokrati uden partier, Hovedland 1990*, drager *Andersen* en anden konklusion på den høje valgdeltagelse og den lave politiske deltagelse end, at det udtrykker passiv tilslutning til partierne. Det ses som en tilslutning til det demokratiske system og en afstandtagen eller kynisme i forhold til partierne. I to kapitler i *Jørgen Goul Andersen, Politik og samfund i forandring, Columbus 1993*, gives en opsummering af de måske paradoksale, men i hvert fald tilsyneladende modstridende empiriske data i forhold til »Forbindelseslinierne mellem borgere og styre: Valg, partier, interesseorganisationer« og »Situationsbestemte forbindelser mellem borgere og styre« (desværre uden mange referencer, hvilket kompenseres ved samme forfatters artikel i *Medborgerskab - demokrati og politisk deltagelse, 1993 jf. ovenfor.*)

I et temanummer af *Politica (nr. 1 1994) Dansk parlamentarisme*, forsøges *Erik Damgårds* analyse Parlamentarisk forandring i Norden, 1992 jf. ovenfor, videreført. *Palle Svensson, Hans Christian Mikkelsen og Jesper Wittrup* konkluderer partiernes adfærd i Folketinget er præget af kontinuitet og ikke af brud, at partidisciplinen er stabil eller fortsætter sin stigende tendens og at konsensusdemokratiet fortsat består - alt dette trods andre tegn på stigende konfliktniveau i tinget og de indtil flertalsregeringens i 1992 nye ekstreme forhold for mindretalsregeringerne.

II.- Partiernes forfald, udvikling i medlemstal og rekruttering

Alle undersøgelser konstaterer entydigt, at medlemskab af politiske partier er et vigende fænomen i Danmark; nogen kalder endog faldet dramatisk, og omdøber det «forfaldet» (*Kaare R. Skou, 1990*). Der er tale om en tendens, som ikke ses tilsvarende voldsomt i de øvrige nordiske lande, i sig selv et interessant

fænomen, landenes tilsyneladende ensartethed taget i betragtning. Mens 27 % af vælgerne i 1947 var medlem af et politisk parti, var der i 1992 kun tale om 6 %. Faldet synes dog at være bremset fra cirka 1980. Faldet har gjort sig gældende i hele efterkrigstiden for de «gamle partier», men med uens styrke for forskellige partier. For de nye partier er den generelle tendens et relativt lille og nogenlunde stabilt antal medlemmer (*Lars Bille, 1991*). Faldet er ikke fulgt op af et almindeligt fald i danskernes andre foreningsmedlemskaber eller i andre former for politisk deltagelse (græsrodsaktivitet) i samme periode.

Faldet dokumenteres bl.a. i *Jørgen Elklit: Faldet i medlemstal i danske politiske partier nogle mulige årsager, Politica, 1991, vol 23, nr 1; Jan Sundberg: Exploring the basis og declining party membership in Denmark- a scandinavian comparison in: Scandinavian Political Studies 1987, vol 10, nr 1; Lise Togeby: The nature of declining party membership in Denmark - causes and consequences in: Scandinavian political studies, 1992, vol 15, no 1; Lars Bille: The Danish party organizations and the thesis of party decline, Forskningsrapport 1991 nr 4, Institut for statskundskab, København; Niels Kærgård: Partiernes krise og den økonomiske styring in: Politica 1989, vol 21, nr 3; Niels Thomsen: Det politiske rodnet (1992), Kaare R. Skou: Den moderne afpolitisering og partisytemets forfald in: Grus, 1990, nr 32.*

Forskernes forsøg på at forklare årsager til fald i partiernes medlemstal kan rubriceres på forskellig måde. Her er valgt at skelne mellem A) ændringer i afgørende samfundsstruktur og uddannelsesmønster, B) statsliggørelse, ændringer i lovgivningens karakter og den administrative struktur, C) i kommunikations- og medieforhold og D) overvejelser hos de potentielle partimedlemmer af typen »for og imod« en slags personlige cost/benefit overvejelser (rational choice-teori), E) mens de samme kalkulerede overvejelser også foregår i partiorganisationer, hvor man vejer fordele og ulemper ved at have partimedlemmer.

Opdelingen er af analytisk karakter, da der også er tale om at forhold mellem kategorierne påvirker hinanden eller har fælles udspring. Stukturerende for dette kapitel har været *Jørgen Elklits* statusartikel over forskning i partimedlemskab: »Faldet i medlemstal i danske politiske partier.« (1991). Andre forskeres resultater er trukket ind i de enkelte afsnit.